

Enkele bijenobservaties, zowel uit als thuis

Rosita Bink-Moenen

Persbericht in Trouw van vrijdag 21 juli 2006: "Eenkennige bij en haar planten verdwijnen". Aanleiding was een artikel in Science dat die dag zou verschijnen over een miljoen bijengegevens uit Engeland en Nederland. Juist de monolectische soorten gaan achteruit. Als voorbeeld werd de knautiabij (*Andrena hattorfiana*) genoemd met als argument; knautia achteruit dus bij ook. Maar ook op plaatsen (in het buitenland) met wel volop knautia, al of niet in de berm, zag ik zelden een knautiabij. Waar schort het dan aan? Het lijkt mij minder simpel dan gesteld maar daar is het een persbericht voor.

De volgende ervaring met zo'n monolectische soort wekte de indruk dat ook gedrag bij het al of niet voorkomen wel eens een belangrijke rol kan spelen. In Luxemburg en Noord Frankrijk zag ik op sommige plaatsen talrijke exemplaren van de slangekruidbij (*Osmia adunca*). In Müller et al. (1997) staat dat van deze bij de mannetjes langs slangekruid patrouilleren of enkele planten verdedigen. Zelf heb ik dit gedrag niet gezien maar wel een ander fenomeen. De plaatsen waar de bij aanwezig was waren voornamelijk ruderaal stukjes: wegbermen, een verloren hoekje tussen huizen. De overeenkomst tussen deze plaatsen was dat er tussen de

begroeiing afwijkende kale plekken waren: een putdeksel, een brandplek of anderszins. Deze plekken schenen als ontmoetingsplaats te dienen, het was er een komen en gaan. De bijen leken er zich op te warmen maar reageerden ook op elkaar. Ook een platgeslagen blikje en grote stenen werden zo gebruikt. Langs een van deze vliegplaatsen liep een stenen rand van een muur langs de lager gelegen spoorbaan. Wanneer het alleen om de warmte te doen was zouden ze ook daar op moeten zitten, maar niet één bij maakte er gebruik van. Overigens ligt op een helling langs de Maas bij Pagny sur la Côte Blanche een beroemd natuurreservaat waar slangekruid op natuurlijke wijze verspreid in de vegetatie voorkomt. Maar hier geen slangekruidbij! Was het te laat voor de bij op deze warme helling, we waren daar de eerste week van juli, of zijn die voor de bij herkenbare plekken toch essentieel? En komt het territoriaal en patrouilleergedrag alleen in het begin van de vliegtijd voor (voor de tweede helft van juni) of is het afhankelijk van de soort standplaats? Ook hier dus vragen bij een monolectische soort die in Nederland is achteruitgegaan (Peeters & Reemer, 2003). Wie weet hier meer over of heeft bovengenoemd gedrag ook wel eens waargenomen?

Vragen blijven er ook dicht bij huis. In het voorjaar zwermen er in de tuin nogal wat mannetjes van zandbijen langs en om de struiken die deel uitmaken van de afscheiding. Van deze mannetjes, in zoverre ik ze op naam kan brengen (is er iemand in de buurt van Bennekom die mij daarbij kan helpen?), kom ik lang niet altijd vrouwtjes tegen en andersom. Wel bleek voor foeragerende vrouwtjes een geschikte bloeiende boom of struik zoals vuurdoorn veruit in trek boven een veelheid aan bloeiende kruiden. Bijen trekken zich van een afscheiding van een tuin helaas niets aan, mogelijk gaven ze de voorkeur aan bloeiende struiken bij de burens.

De zesvlekkige groefbij, *Lasioglossum sexnotatum*, is volledig uit de tuin verdwenen zonder dat er ogenschijnlijk wat veranderd is. In 2005 was er al nauwelijks een exemplaar meer te zien. Ook hier dus een raadsel. Maar naast deze teleurstelling waren er wel degelijk ook verrassingen. De verrassing in de tuin voor mij was de heidezandbij (*Andrena fuscipes*). Jaren naar uitgekeken maar ja, vijf planten maakt geen heideveld. Nu dan toch op 6 augustus 2 mannetjes en een vrouwtje. Het dichtstbijzijnde heideterreintje ligt hemelsbreed op ruim een kilometer afstand. Hoe vonden ze die enkele struikjes? Het lijken geen blijvertjes maar het feit op zich is interessant. Op dezelfde dag zag ik op dat heitje spaarzaam wat mannetjes, vrouwtjes kon ik nog niet ontdekken.

Een paar jaar geleden vermeldde Theo Peeters in Bzzz onder bijzondere waarnemingen een mannetje van de gewone koekoekshommel, *Bombus campestris* uit onze tuin. Dit jaar heb ik eens beter naar de hommels gekeken. Behalve de gewone koekoekshommel zag ik ook de grote koekoekshommel (*B. vestalis*) en de vierkleurige koekoekshommel (*B. sylvestris*). Van alle drie waren er zowel vrouwtjes in het voorjaar als mannetjes in de zomer. De eerste twee waren vrij talrijk. Dat de grote koekoekshommel vrij talrijk was is niet zo verwonderlijk bij een aanwezigheid van drie aardhommelnesten. In juli is de zijdeplant (*Asclepias speciosa*), dé plant waar hommels, waaronder de mannetjes van de koekoekshommels, op afkomen. Hierop zag ik ook een werkster van de grote veldhommel, *Bombus magnus*, althans de gele band liep opzij door tot onder de vleugelinplant en het eerste segment was gedeeltelijk geel (den Boer, 1960). Bijzonder, die koekoeksbijen in de tuin? Blijkbaar niet. Chris van de Bunt die vlakbij ons woont en waar ik het vol enthousiasme aan vertelde haalde zijn schouders op. Voor hem was die aanwezigheid volkomen vanzelfsprekend.

Literatuur

- Boer, P.J. den, 1960. Hommeltabel. - Uitgave NJN.
Müller, A., A. Krebs & F. Amiet, 1997. Bienen. - Naturbuch Verlag, Augsburg.
Peeters, T.M.J. & M. Reemers, 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). - EIS-Nederland, Leiden.